

De Staat van de Nederlandse Dans 2023

1. Conny Jansen

BALANS

Het zoeken naar een balans in het dansveld waar ieder zijn plek kan vinden is een delicaat proces en blijft een voortdurend afgewogen hoe we met elkaar en de wereld om ons heen dit beweeglijke veld kunnen vormgeven.

Met een nieuw kunstenplan in het vooruitzicht neemt de druk toe en is het lastig om niet in je eigen overlevingsstrategie te duiken. Al snel worden aandacht, tijd en financiële middelen opgeslokt door het vervullen van alle opgaves die ons opgelegd worden vanuit de omgeving, de politiek en onze eigen ambities.

Hebben we binnen dat grillige krachtenveld genoeg mentale ruimte om onderzoek te doen zodat we ons kunnen verdiepen in andere scenario's?

Voelen we ons veilig genoeg om risico's te nemen, te experimenteren, kansen voor elkaar te creëren?

Kunnen we het gesprek met elkaar aangaan, echt naar de ander luisteren als dat betekent dat je misschien zelf iets moet veranderen?

Ondanks de dagelijkse hectiek moeten we ons blijven verdiepen in elkaar voordat we elkaar reduceren tot één kenmerk om op basis daarvan te oordelen en in te delen tot een categorie, een groep. Voordat we denken in termen als wij en zij.

In creatieve werkhuzen kunnen jonge en ervaren kunstenaars samenkomen, elkaar ontmoeten, op zoek naar antwoorden. Soms alleen, soms in samenspraak met elkaar.

We hebben een dansveld nodig waar het zoeken naar de eigen identiteit niet de tegenstellingen vergroot maar juist verdieping brengt door ook de ander en het andere te leren kennen. Waar het óf-denken wordt omgezet in het én-denken: urban én modern, experimenteel én traditioneel, jong én ervaren. Waar duurzaam geïnvesteerd wordt in de toekomst door ontmoeting, coaching en het doorgeven van kennis.

Kortom, een professionele en veilige omgeving waarin dansers en makers zich kunnen ontwikkelen tot de kunstenaar die ze in potentie zijn.

Waar we samen zorgen voor een sterke duurzame toekomst van onze kunstensector, waarbij diversiteit en eigenheid de boventoon voeren en we met onze verhalen de samenleving blijven verrijken.

2. Lisa Reinheimer

"What we practice physically becomes our skill mentally."

Dit is een inmiddels gevleugelde uitspraak van choreograaf Connor Schumacher. Hij verwijst naar onze zachte vaardigheden, onze soft skills. Als we samen dansen, zo constateerden we in het Europese onderzoeksproject Empowering Dance, trainen we een enorm scala aan soft skills. Actief luisteren, creativiteit, informatieverwerking, emoties herkennen en zelfvertrouwen, om er maar een paar te noemen. Dus hoe meer we samen bewegen, hoe meer we deze vaardigheden oefenen.

In 2020 besloot ik mijn Staat van de dans met "Blijf bewegen met elkaar." Samen bewegen levert namelijk een ander gesprek op. We communiceren letterlijk op een andere manier met elkaar (ja, wie vertel ik dit eigenlijk? Professionals, zeker, maar die waarschijnlijk zelf te weinig bewegen). Samen

dansen en bewegen zorgt ervoor dat we meer empathie, meer inzicht in en een groter begrip voor elkaar, voor de ander kunnen opbrengen. Cruciaal ook voor het werken vanuit vertrouwen. Zoals Conny ook al schetst, zijn we met het nieuwe kunstenplan in zicht weer geneigd om de ander uit het oog te verliezen. Om 'ineens' waarden te prioriteren die we in onze dagelijkse praktijk juist proberen te veranderen. Ons vertrouwen komt daardoor ook weer onder druk te staan. Dat vertrouwen berust niet alleen op een systeem of een kader, het is met klem ook een persoonlijke ervaring en een uitwisseling.

What we practice physically becomes our skill mentally.

Ik vertrouw op mijn lichaam.

Ik vertrouw op jouw lichaam.

Ik vertrouw op de ruimte tussen onze lichamen en ik vertrouw op onze ontmoeting.

Wij vertrouwen op het proces.

Wij vertrouwen op verandering door ons bewegen.

3. Jasper van Luijk

Een staat is vaak een plaatsbepaling, een moment in de tijd waarin we reflecteren. Dit stukje van deze gezamenlijke staat is echter een oproep.

Vier jaar geleden deed ik ook een oproep, een vraag aan mijzelf en ons allemaal om samen verantwoordelijkheid te nemen voor de toekomst van ons veld, en ons vakmanschap te ontwikkelen en te delen. Te delen met elkaar, met nieuwe generaties makers en met het publiek dat zo met ons mee kan groeien. Dat publiek is een essentieel onderdeel van deze keten. Onze keten moet gesmeerd en onderhouden worden, publiek moet worden gevoed met nieuwe stemmen en verhalen. Als we onze keten niet samen onderhouden, valt die verder uit elkaar.

We zeggen vaak dat we meer moeten samenwerken, dat we met elkaar het veld moeten vormgeven. Toch komt dat samenwerken vaak niet verder dan een project, een regeling bij een fonds, een gezamenlijke presentatie, een residentie voor een jonge maker. Het zijn druppels op een gloeiende plaat, druppels met de allerbeste intenties weliswaar, maar dan nog.

Ik wil jullie hierbij oproepen tot een radicale, meer ingrijpende manier van samenwerken. Laten we elkaar vinden in het ondernemen van concrete actie:

- Richt een breed vertegenwoordigde denktank op die de komende drie jaar onderzoek doet naar samenwerking tussen alle gremia in het veld en die ook actief aanjaagt. En die dit proces en resultaat actief en op tijd communiceert met het veld en stakeholders. Maak hier gezamenlijk budget voor vrij.
- Verkoop niet alleen je eigen werk. Maak in je toekomstige programma's ruimte voor jong talent: bijvoorbeeld in voorprogramma's, inleidingen en nagesprekken en gezamenlijke publieksprogramma's. Op dit moment wordt het grote publiek, dat zich ook zeker buiten de randstad bevindt, vrijwel niet meegenomen in de ontwikkelingen van nieuwe generaties, nieuwe stemmen en perspectieven.
- Zet een brede danspromotie-campagne op, gedragen door alle schakels in de keten. We hebben allemaal baat bij meer aandacht en publiek voor ons vak.

Er is behoefte aan een groot offensief waar iedereen aan bijdraagt; makers, dansers, gezelschappen, fondsen, commerciële partijen, omroepen, noem maar op. Om meerstemmig sterker naar buiten te treden, om mensen enthousiast te krijgen voor een groter verhaal dat wij met z'n allen vertellen, vanuit onze gedeelde passie voor dans en alles wat je met je lijf kunt bewegen en beleven.

4. Ann Van den Broek

ruimte voor structuur / structuur voor ruimte

Of je nu pure dans maakt, de relatie tot theater onderzoekt of maatschappelijk geëngageerd werk creëert en of je dat doet als jonge maker, als soloartiest, als klein of groot gezelschap: we opereren allemaal vanuit een sterke intrinsieke motivatie om vanuit hoop, idealisme en fantasie een verhaal te vertellen. Dit is de kern van het kunstenaarschap, de essentie waar het iedere artiest om draait. Tegelijkertijd zien we dat de structuren en omstandigheden waarmee we de kunsten vormgeven, vanuit heel andere motivaties en perspectieven ontstaan. Er heerst een ver doorgevoerd pragmatisme in de sector, dingen worden vaak bedrijfsmatig opgelost. Men kijkt daarbij voornamelijk naar het eindresultaat van kunst. Maar niet alleen de voorstelling is waardevol, ook of eigenlijk juist de processen eromheen zijn van belang. En die processen kunnen voor iedere organisatie, iedere productie en iedere choreograaf anders zijn. Er is niet één formule voor een dansgezelschap. Met andere woorden: de kaders die van buitenaf worden opgelegd, werken eerder beperkend dan verhelderend. De bewegingsruimte van makers wordt ingeperkt. De labels werken verstikkend. Natuurlijk is er een goed narratief nodig om dans in de samenleving een plek te geven en hebben we ook een structuur nodig waartoe we ons kunnen verhouden. Een structuur waarbij de focus ligt op het creatieproces en minder op het eindresultaat. Een structuur die ruimte geeft voor verdieping. Een structuur gestoeld op respect voor de autonomie en vertrouwen in de motivatie van artiesten. Een structuur die niet van buitenaf is opgelegd, maar ontspruit vanuit de essentie van het artistieke werk. Vanuit de kern van het kunstenaarschap.

5. Kristin de Groot

Laten we vertragen

Vertraging is de verkleining van de informatiedichtheid of de verlenging van het tijdsverloop. Opvallend in het veld is dat iedereen het altijd druk, drukker, drukt heeft en dat niemand eigenlijk echt tijd heeft, neemt, of kán nemen. We werken hard, produceren dat het een lieve lust is, vinken de beleidsagendapunten af en verliezen uit het oog welke ruimte kunst maken daadwerkelijk nodig heeft. Tegelijkertijd verliezen we de voeling met wat intermenselijk handelen nodig heeft. En dat, terwijl uit onderzoek is gebleken hoe krachtig dans een rol kan spelen in het ontwikkelen van de zachte vaardigheden die ons mens maken.

Laten we vertragen en de kaders bevragen. Om te kunnen reflecteren, te kunnen experimenteren, van elkaar te leren en minder te produceren. Laten we vertragen om brandende kwesties onder de loep te nemen. Hoe maken we plaats voor een nieuwe generatie. Hoe maken we plaats voor een generatie die allang een plek had moeten hebben, maar te veel dichte deuren tegen kwam of een stoel die al bezet was. Wat zijn onze blinde vlekken. Kan het geld anders verdeeld worden. Laten we vertragen, om ruimte te creëren voor de doorontwikkeling van de kunst, de kunstenaar en het veld. Misschien om zelfs even tot stilstand te komen en te herijken; voor jezelf, voor de ander en elkaar.

Laten we beginnen met vertragen door geen dansdebat te houden en ons te verliezen in woorden die geen weerklank vinden, maar door elkaar fysiek te ontmoeten. Laten we onze lichamen in de ruimte plaatsen en de tijd nemen om met elkaar te voelen en ervaren wat dans vermag, vanuit welke danstraditie je je ook beweegt. Laten we vertragen om het vertrouwen in elkaar te laden, elkaar beter te verstaan, onze blik te verruimen. Laten we vertragen, om volop in beweging te blijven.

6. Annette Embrechts

Toen ik zeven jaar geleden de eerste Staat van de Dans uitsprak, vertrok ik vanuit mijn favoriete jeugdpersonage Tika Tovenaar, de dochter van Tita Tovenaar. Wellicht bekend: een olijke meid met lange blonde vlechten, die de magische gave had wanneer iets niet ging zoals zij wilde, ze met een klap alles en iedereen stil kon zetten. Zo creëerde ze tijd en ruimte om gevaar af te wenden en de zaakjes naar haar wens te herschikken. Met een handenklap zette ze vervolgens alles weer in beweging. Als ik luister naar de woorden van mijn vijf voorgangers, lijkt die handjes-klappende Tika Tovenaar uit 2016 harder nodig dan ooit. Nog steeds gaat het niet zoals de danswereld wil en nodig heeft, blijkt, wanneer ik Conny, Jasper, Ann en Kristin hoor vragen om méér bewegingsruimte voor de dans. Ruimte voor het proces, niet alleen voor het resultaat (zegt Ann Van de Broeck), ruimte om te vertragen, te experimenteren, minder te produceren (vraagt Kristin de Groot), ruimte om serieus en structureel samen te werken (benadrukt Jasper van Luijk), ruimte voor een professionele en veilige omgeving waarin dansers en makers zich kunnen ontwikkelen tot de kunstenaars die ze zijn (aldus Conny Janssen).

Dat die veilige omgeving in de danswereld lang niet zo vanzelfsprekend is als vaak wordt gesuggereerd, blijkt uit het dansrapport *Schaduw dansen* dat in mei van dit jaar verscheen. Het verbaast mij dat dit rapport onbenoemd blijft bij mijn voorgangers. Je kunt er van alles van vinden, bijvoorbeeld van de breedte van de danssector waarover dit rapport uitspraken doet, maar negeren mogen we het niet. De danssector moet er serieus iets mee. De conclusies stilzwijgen zal niemand beschermen.

Als de ruimte, die de vorige sprekers vragen, er zou komen, moeten we volgens Lisa Reinheimer vooral samen dansen. Fysiek bewegen zorgt voor beter geestelijk gereedschap, meer empathie, meer inzicht, meer begrip voor elkaar, zo leerde zij van choreograaf en danser Connor Schumacher.

Vooralsnog blijkt er ondanks deze potentie van de dans eerder een tekort aan empathie en begrip voor elkaar, in Nederland en toch ook in de dans. Niet alleen komt samenwerking moeizaam van de grond, betoogt Jasper, ook wordt het gesprek, het debat steeds vaker vastgezet in wij-zij. Conny waarschuwt: 'We moeten de tegenstellingen niet vergroten. Niet in wij-zij termen proberen te denken.' Toch gebeurt dat vaker wel dan niet. Zwart tegenover wit, makers tegenover critici. Ik moet daarom het veel besproken shit-incident in Duitsland toch even kort memoreren. De nasleep levert vooralsnog vooral verliezers op. Omdat woede, paniek en star ingenomen standpunten goede gesprekken in de weg zitten. In plaats van een 'verbéelde gemeenschap', zoals de Nederlandse Dansdagen op haar website schrijft over Nederland, is Nederland helaas een verdéelde gemeenschap geworden. Laten we elkaar in de dans in ieder geval niet onderling nog meer bestrijden. Voor solidariteit hebben we geen zoveelste denktank nodig. 'Wie ruziënd over straat gaat wordt vanzelf een makkelijker slachtoffer', zei ik zeven jaar geleden al in *De Staat van de Dans*.

De roep om meer ruimte is begrijpelijk, nu de vierjaarlijkse stoelendans van het kortademige kunstenplan er weer aan zit te komen. Een stoelendans met nog steeds te weinig stoelen. Poten zijn te wankel. In het bestel zit te weinig bewegingsruimte, het systeem zit te strak in het zadel. Diegenen die aan de knoppen zitten, die de muziek stil kunnen zetten en bepalen om welke stoel wordt gevochten, zijn zelf weinig beweeglijk of aan handen en voeten gebonden. Zoals Ann Van den Broek zegt: 'De kaders die van buitenaf worden opgelegd, werken eerder beperkend dan verhelderend. De bewegingsruimte van makers wordt ingeperkt. De labels werken verstikkend.' Ook daarin lijkt te weinig veranderd. Citaat uit *De Staat van de Dans 2016*:

"De legitimatie voor kunst en het draagvlak voor kunstsubsidies worden eerder kleiner dan groter. Het woord 'intrinsieke waarde' was al een Fremdkörper in de politiek maar lijkt nu helemaal een vergeten woord uit een vreemde taal. Dus, nee met de nadruk op 'de intrinsieke waarde' van dans, op de

schoonheid, de esthetiek, de beleving, de dynamiek, de empathie, hoe belangrijk allemaal ook, lijken we er niet te komen. We worden simpelweg niet verstaan.”

Nederland spreekt nog steeds een andere taal. De politiek wordt gedomineerd door bedrijfsmatig denken. Nederland wordt gerund als een bedrijf. In dat licht klinkt de roep om meer bewegingsruimte voor de dans licht naïef. Met alle woon-, klimaat-, armoede-, energie- en stikstofproblemen die zich in Nederland voordoen, wordt de roep om meer bewegingsruimte voor de dans gemakkelijk overstemd. ‘Dans is een niche’, zo kreeg ik laatst nog te horen van de chef kunst bij de Volkskrant, toen ik een plekje naast theater, cabaret en musical probeerde te bevechten.

Natuurlijk is het minstens zo naïef te denken dat we kunnen toveren met de magische handjes van Tika Tovenaar, om alles even stil te zetten en pas weer in beweging te brengen als de boel is gefikst.

Maar wanneer Kristin het heeft over ‘plaatsmaken voor een nieuwe generatie’ moeten we het ook durven hebben over wie het zaaltje van de stoelendans bestiert, wie aan de knoppen draait en wie de muziek stil zet. Alleen door gezamenlijk op te staan, een stevige vuist te maken en in beweging te komen, vallen er stoelen om en komt er ruimte vrij op de dansvloer.

7. Alida Dors

.....
.....
.....

Silence will not protect you, me or us....

Ik stel u slechts deze vragen:

Heeft u de intentie om bij te dragen aan de verrijking van onze sector? De wij in wording?

Wat heeft u daar in het afgelopen seizoen van waar kunnen maken?

Heeft u daarbij hulp gevraagd? Gekregen? Van wie?

Tevreden met het resultaat?

Was dit een eenmalig activiteit, of is het onderdeel van uw visie geworden?

Zijn er lessons learned?

Met wie gaat u die delen?

.....
.....
.....

Dit is een beweging.